

راز فراز و فرود امته‌ها

(تحلیلی اخلاقی از سرگذشت بنی اسرائیل در قرآن)

www.ketab.ir

آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی مدظله العالی

تدوین و نگارش

غلامعلی عزیزی کیا

دانشیار مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی مدظله العالی

انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی مدظله العالی

۱۴۰۲

سرشناسه	: مصباح یزدی، محمدتقی، ۱۳۱۳-۱۳۹۹.
عنوان و نام پدیدآور	: راز فراز و فرود امت‌ها (تحلیلی اخلاقی از سرگذشت بنی‌اسرائیل در قرآن) / محمدتقی مصباح یزدی؛ تدوین و نگارش غلامعلی عزیزی کیا.
مشخصات نشر	: قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، انتشارات، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	: ۳۹۲ ص:؛ ۵/۲۱×۵/۱۴ س.م.
فروست	: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۶۴۲. اخلاق؛ ۱۳۰.
شابک	: ۹۷۸۶۰۰-۴۴۴-۳۹۴-۴
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا.
یادداشت	: نامه.
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: یهودیان در قرآن. Jews in the Qur'an
شناسه افزوده	: عزیزی کیا، غلامعلی، ۱۳۴۲-.
شناسه افزوده	: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، انتشارات.
رده‌بندی کنگره	: BPN-۲
رده‌بندی دیویی	: ۲۹۷/۱۵۹
شماره کتاب‌شناسی ملی	: ۹۰۴۸۶۲۹

www.ketab.ir

شمارهٔ ردیف ۱۶۴۲
شمارهٔ موضوعی اخلاق - ۱۳۰
۱۴۰۲-۲۰

www.ketab.ir

راز فراز و فرود امت‌ها: تحلیلی اخلاقی از سرگذشت بنی‌اسرائیل در قرآن

- تألیف: آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی
- تدوین و نگارش: غلامعلی عزیزی‌کیا
- ناشر: انتشارات مؤسسهٔ آموزشی و پژوهشی امام خمینی
- چاپ: اندیشه برتر
- نوبت و تاریخ چاپ: اول، تابستان ۱۴۰۲
- شمارگان: ۵۰۰
- قیمت: ۳۳۵۰۰۰ تومان

● دفتر مرکزی: قم، خیابان شهید، کوی ممتاز، پلاک ۲۸
تلفن و نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۲۳۲۶

● شعبه مؤسسه امام خمینی (ره): قم، بلوار امین، بلوار جمهوری اسلامی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)
تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۳۶۲۹

فهرست مطالب

- مقدمه معاونت پژوهش ۱۵
- مقدمه ۱۸

فصل اول: نقش داستان‌های گذشتگان در هدایت و انگیزش انسان

- هدایتگری انبیا در دو محور باورها و ارزش‌ها ۲۲
- نقش انحصاری عقل در اثبات خدا و پیامبر ۲۴
- بسنده کردن به اطمینان برآمده از منبع موفق در مسائل فرعی ۲۶
- انگیزش؛ شرط لازم عمل اختیاری ۲۸
- نیاز به موعظه در انگیزش ۳۱
- شیوه‌های قرآن در بیان باورها و ارزش‌ها ۳۳
- انگیزش از دو راه بیان قاعده کلی و تجربه شخصی ۳۵
- نقش داستان‌های تاریخی در انگیزش آدمی به انتخاب مسیر هدایت ۳۸
- راز تفاوت بیان‌های تاریخی قرآن با کتاب‌های تاریخی ۳۹
- نقش شگرف سرمشق‌ها در شناخت و انتخاب راه سعادت ۴۲
- نقل تاریخ به مثابه روشی تربیتی ۴۴
- تفاوت الگوگیری از حوادث گذشته با تقلیدهای نادرست ۴۵
- افراط و تفریط در تقلید ۴۶
- انواع تقلید ۴۸

۴۸. تقلید محاکاتی.....
۴۹. تقلید کورکورانه.....
۵۰. تقلید اقتباسی.....
۵۲. بایدها و نبایدهای تقلید از گذشتگان.....
۵۴. اطاعت از خدا؛ عالمانه یا عاشقانه؟.....
۵۶. پل زدن بین محسوس و معقول در بهره‌گیری از تاریخ.....

فصل دوم: تحلیلی بر ویژگی‌های روحی و رفتاری فرعون

۶۲. مقدمه.....
۶۲. جایگاه ویژه داستان بنی اسرائیل در قرآن.....
۶۳. اعجاز قرآن در دقت و ظرافت.....
۶۴. اشاره‌ای به پیدایش بنی اسرائیل.....
۶۷. برتری طلبی فرعون.....
۶۷. تحلیل شخصیت فرعون با دو مفهوم علو و فساد.....
۶۸. علو مادی و معنوی.....
۷۲. علو طبقاتی.....
۷۳. علو فرعونی.....
۷۴. برتری طلبی و فطرت آدمی.....
۷۵. فطری بودن میل به کمال و اکسایشی بودن تشخیص مصادیق آن.....
۷۷. تفاوت دو میل خدادادی کمال و علو در بالذات و بالعرض بودن.....
۷۹. هدف زندگی و برنامه رسیدن به آن.....
۷۹. رابطه علی برتری طلبی با افساد.....
۸۲. چستی هدف زندگی.....
۸۲. تفاوت برتری طلبی با کمال جویی.....

- اختلاف افکنی و سلطه جویی فرعون ۸۴
- عزت آفرینی وحدت و ذلت زایی اختلاف ۸۵
- دوقطبی کردن جامعه با دوگانه مستضعف و مستکبر ۸۶
- لزوم پرهیز حاکمان از شکاف طبقاتی ۸۸
- افراط و تفریط جامعه شناسان در باب هویت فرد و جامعه ۸۹
- امریکا؛ فرعون اجتماعی یا جامعه استکباری ۹۱
- برتری طلبی؛ عامل اختلاف افکنی و تباهی ۹۲
- برتری طلبی و فساد؛ عامل محرومیت از سعادت ابدی ۹۳
- گذرا بودن دنیا؛ راز تأکید بر سرای آخرت ۹۴
- نسبت دنیا و آخرت ۹۵
- ابزاری بودن زندگی دنیا ۹۶
- راهبرد فرعون برای دستیابی به خداگانی مصر ۹۸
- راهبرد اول: اختلاف افکنی ۹۹
- بهره گیری فرعون از عوامل اختلاف زا ۱۰۰
- گستره اختلاف افکنی فرعون ۱۰۱
- راه رهایی از سیاست فرعونی ۱۰۲
- مفهوم شناسی صلاح و فساد ۱۰۲
- انتزاعی بودن مفهوم صلاح و فساد ۱۰۳
- معیار تشخیص مصلحت ۱۰۷
- استمرار اختلاف نظر در معیار مصلحت و مفسده ۱۱۱
- نتیجه مطلوب عقلی یا شرعی؛ معیار تشخیص مصلحت و مفسده ۱۱۲
- هدف زندگی؛ معیار مصلحت و مفسده ۱۱۴
- راهبرد دوم: تقویت حامیان و سرکوب شدید مخالفان ۱۱۵
- بهره گیری از قراین قرآنی و روایی در اعتباربخشی به نقل های تاریخی ۱۱۷

مقدمه معاونت پژوهشی

حقیقت اصیل‌ترین، جاودانه‌ترین و زیباترین راز هستی و نیاز آدمی است که سلسله مؤمنان و عالمان صادق چه جان‌ها که در راه آن نباخته، و جاهلان و باطل‌پرستان چه توطنه‌ها و ترفندها که برای محو و مسخ آن نساخته‌اند. چه تلخ‌واقعیتی است مظلومیت حقیقت، و چه شیرین حقیقتی است این واقعیت که در مصاف همیشگی حق و باطل، حق سربلند و سرفراز است و باطل ازین رفتنی و نگونسار. این والا و بالانشینی حقیقت، گذشته از سرشت حق، وام‌دار کوشش‌های خالصانه و پایان‌ناپذیر حقیقت‌جویانی است که در عرصه نظر و عمل کمر همت محکم بسته و از دام و دانه دنیا رسته‌اند، و در این میان نقش و تأثیر ادیان و پیامبران الهی، و به‌ویژه اسلام و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و جانشینان برحق و گرامی علیهم السلام برجسته‌ترین است.

دانشمندان نام‌آور شیعه رسالت خطیر و بی‌نظیر خویش را بهره‌گیری از عقل و نقل و غوص در دریای معارف قرآن و برگرفتن گوهر ناب حقیقت از سیره آن پیشوایان و عرضه آن به عالم بشری و دفاع جانانه در برابر هجوم ظلمت‌پرستان حقیقت‌گریز دانسته و در این راه دیده‌ها سوده و جان‌ها فرسوده‌اند. اکنون در عصر بحران معنویت که دشمنان حقیقت و آدمیت هر لحظه با تولید و انتشار فزون از شمار آثار نوشتاری و دیداری و به‌کارگیری انواع ابزارهای پیشرفته سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در عرصه‌های گوناگون برای سیطره بر جهان

می‌کوشند، رسالت حقیقت‌خواهان و اندیشمندان حوزوی و دانشگاهی، به‌ویژه عالمان دین، بس عظیم‌تر و سخت دشوارتر است.

در جهان تشیع، پژوهشگران حوزوی در علوم فلسفی و کلامی، تفسیری و حدیثی، فقهی و اصولی و نظایر آن کارنامه درخشانی دارند، و تأملات ایشان بر تارک پژوهش‌های اسلامی می‌درخشد. در زمینه علوم طبیعی و تجربی و فناوری‌های جدید نیز پژوهشگران ما تلاش‌هایی چشمگیر کرده، گام‌هایی نویدبخش برداشته و به جایگاه درخور خویش در جهان نزدیک شده‌اند، و می‌روند تا با فعالیت‌های روزافزونشان مقام شایسته خویش را در صحنه علمی بین‌المللی بازیابند. ولی در قلمرو پژوهش‌های علوم اجتماعی و انسانی تلاش‌های دانشمندان این مرز و بوم آن‌گونه که شایسته نظام اسلامی است به بار ننشسته، و آنان گاه به ترجمه و اقتباس نظریات دیگران بسنده کرده‌اند. در این زمینه کمتر می‌توان رد پای ابتکارات و به‌ویژه خلافت‌های برخاسته از مبانی اسلامی را یافت و تا رسیدن به منزلت مطلوب راهی طولانی و پرچالش در پیش است. از این روی، افزون بر استنباط، استخراج، تفسیر و تبیین آموزه‌های دینی و سازماندهی معارف اسلامی، کاوش در مسائل علوم انسانی و اجتماعی از دیدگاه اسلامی و تبیین آنها از مهم‌ترین اهداف و اولویت‌های مؤسسات علمی-به‌ویژه مراکز پژوهشی حوزه‌های علمیه است.

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام در پرتو تأییدات رهبر کبیر انقلاب اسلامی و حمایت‌های بی‌دریغ خلف صالح وی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای علیه السلام از آغاز تأسیس براساس سیاست‌ها و اهداف ترسیم‌شده از سوی حضرت آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی علیه السلام به امر پژوهش‌های علمی و دینی اهتمام داشته و در مسیر برآوردن نیازهای فکری و دینی جامعه، به پژوهش‌های بنیادی، راهبردی و کاربردی پرداخته است. معاونت پژوهش مؤسسه برای تحقق این مهم، افزون بر برنامه‌ریزی و هدایت دانش‌پژوهان و پژوهشگران، در زمینه نشر آثار محققان نیز

کوشیده و بحمدالله تاکنون آثار ارزنده‌ای را در حد توان خود به جامعه اسلامی تقدیم کرده است.

کتاب پیش روی، مباحث دروس اخلاق ۱۳۹۵-۱۳۹۶ مرحوم علامه محمدتقی مصباح یزدی رحمته، در دفتر مقام معظم رهبری علیه السلام است که به قلم جناب حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر غلامعلی عزیزی کیا تدوین و نگارش یافته است. محور اساسی مباحث حاضر تحلیل سرگذشت قوم بنی اسرائیل است که به هدف عبرت‌آموزی مخاطبان در سوره‌های مختلف قرآن آمده است. در مقدمه این تحلیل، نقش داستان‌های پیشینیان در هدایت و انگیزش آدمی تبیین شده و در ادامه از ویژگی‌های روحی و رفتاری فرعون معاصر حضرت موسی علیه السلام، سخن گفته شده است. سپس چگونگی ظهور حضرت موسی علیه السلام به عنوان یکی از قهرمانان این داستان، بحالت یافتن قوم بنی اسرائیل و سرگردانی درازمدت آنان در بیابان و رفتارهایشان پس از استقرار در سرزمین مقدس بازگو شده است. در این درس‌ها به تشابه شرایط روز مسلمانان با فراوتشیب‌های زندگی بنی اسرائیل اشاره و نکته‌های فراوانی برای عبرت‌آموزی بیان شده است.

معاونت پژوهش از نگارنده محترم و جناب حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر سیداحمد فقیهی که با نظارت، مطالعه و ارائه نظرهای سودمندشان، بر اتقان و غنای اثر افزوده‌اند، صمیمانه سپاسگزاری می‌کند و توفیق روزافزون ایشان را از خداوند منان خواستار است.

معاونت پژوهش

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام